

לקראת שבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

מתורת

הוד כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש

זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע

שנה ה' / גליון קנא

ערש"ק פרשת לך ה'תשס"ח

יוצא לאור על ידי
מכון אור החסידות

אה"ק:

ת.ד. 2033 כפר חב"ד 72915

טלפון: 03-9604-832 פקס: 03-9607-370

ארה"ב:

353 Kingston Ave., Brooklyn, NY 11213

(718) 732-9017

פתח דבר

בעזה"ת.

לקראת שבת קודש פרשת לך-לך, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את הקונטרס 'לקראת שבת' (גליון קנא), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רבבות עניני חידוש וביאור שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זיע"א.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים בשלימותם, ובאיזהו מקומן אף עברו עריכה קלה, ושגיאות מי יבין. ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו בתוכן העניינים), שם נתבאר הדברים באריכות, במתיקות ובתוספת מראי מקומות.

* * *

ויה"ר שנזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", ונזכה לשמוע תורה חדשה, "תורה חדשה מאיתי תצא", במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
מכון אור החסידות

תוכן העניינים

מקרא אני דורש

ביאור ב' האופנים בהבטחת הקב"ה לאברהם אודות ארץ ישראל בפרשתנו, דהם ב' סוגי הבטחות השייכות לב' אופני בעלות דבני ישראל בארץ ישראל.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק ל עמ' 82 ואילך)

יינה של תורה

ביאור חילוק הלשונות דמתנה וירושה בהבטחת הארץ, ושייכותם לכיבוש ראשון וכיבוש שני דארץ ישראל; כיבוש ראשון – עבודת הצדיקים, כיבוש שני – עבודת בעלי תשובה.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק טו עמ' 100 ואילך)

חידושי סוגיות

ב' גדרים ב"תמימות" שע"י מילה – ידייק בחילוקי הלשונות מן המשנה לברייתא / יתלה בדברי האחרונים דאיכא ב' גדרים במילה – שלא יהי' ערל ושיהא מהול / יבאר דב"תמימות" לענין קרבן מצינו ב' דרגות, העדר המום ושלימות יתירה, וכ"ה לענין מילה / ידייק כן מן החילוק בין הברייתא למשנה גבי אברהם אי ע"י המילה לבדה באה התמימות או שהשלימה עם שאר מעשיו.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק ל עמ' 44 ואילך)

הוספה – דרבי החסידות

אגרת קודש מכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ מליובאוויטש נ"ע – חובת האמונה והתקוה גם בעת שהמזל אינו מאיר כ"כ.

(אגרות קודש חלק ה עמ' קטז)

מקרא אני דורש

ב' אופני בעלות בארץ ישראל

ביאור ב' האופנים בהבטחת הקב"ה לאברהם אודות ארץ ישראל בפרשתנו, דהם ב' סוגי הבטחות השייכות לב' אופני בעלות דבני ישראל בארץ ישראל

א. בפרשתנו מסופר כמה פעמים על הבטחת הקב"ה לאברהם אבינו בדבר נתינת ארץ ישראל לבני ישראל.

והנה, שתיים מהבטחות אלו נאמרו בקיצור: "לזרעך אתן את הארץ הזאת" (יב, ז). "לזרעך נתתי את הארץ הזאת" (טו, יח);

אולם יש הבטחה נוספת שנאמרה באריכות (יג, יד-יז): "שא נא עיניך וראה מן המקום אשר אתה שם, צפונה ונגבה וקדמה וימה. כי את כל הארץ אשר אתה רואה, לך אתננה ולזרעך עד עולם. ושמתי את זרעך כעפר הארץ, אשר אם יוכל איש למנות את עפר הארץ גם זרעך ימנה. קום התהלך בארץ, לארכה ולרחבה, כי לך אתננה".

והנה, מלבד השינוי בסגנון – אם בקיצור או באריכות – הרי יש הבדל גם בעצם ההבטחה, שבשתי ההבטחות שנאמרו בקיצור לא מדובר על נתינת הארץ לאברהם עצמו, אלא "לזרעך" של אברהם; ואילו בהבטחה שנאמרה באריכות מדובר במפורש ובמיוחד גם על הנתינה לאברהם עצמו, "לך אתננה ולזרעך עד עולם".

ויש לדקדק, מה היא ההוספה שבהבטחה זו, שלכן הנתינה כאן אינה "לזרעך" באופן כללי בלבד, אלא גם במיוחד לאברהם עצמו ("לך אתננה") – מה שלא נזכר בהבטחות האחרות.

ב. ויש לומר בביאור הענין:

בבעלות בני ישראל על ארץ ישראל יש שני פרטים: בעלות כללית – זה שכל הארץ שייכת לכלל ישראל, ובעלות פרטית – זה שכל אחד מישראל יש לו חלק פרטי בארץ השייך (רק) אליו.

ושני אופנים אלה בבעלות אינם תלויים זה בזה; אפשר להיות בעלות כללית בלי בעלות פרטית, ובעלות פרטית בלי בעלות כללית.

הסברת הדבר:

בעלות כללית אינה שוללת הבעלות הפרטית, וכמו בעלות המלך על המדינה שלו, דעם היות שכל הארץ כולה היא ברשות המלך, מכל מקום אין זה שולל בעלותו הפרטית של כל אחד ואחד מבני המדינה על רכושו הפרטי (ביתו, שדהו וכו'). [אלא שמצד בעלותו של המלך על כל הארץ חלים כמה דינים גם על הרכוש הפרטי של כל אחד ואחד – דדינא דמלכותא דינא (גיטין י, ב), ולכן מוטל עליו לשלם מיסים למלך על רכושו זה, ועד שבתנאים מסויימים יכול המלך ליטול גם את רכושו של האיש הפרטי (ראה רמב"ם הל' גזלה ואבירה פ"ה הי"א ואילך. הל' מלכים פ"ד. וראה ב"ב ק, ב: "מלך פורץ גדר . . ואין ממחין בידו")].

ולאידך, בעלות הפרטית אינה מביאה (בהכרח) בעלות כללית. וכמו שמצינו לאחרי חורבן בית ראשון, שאף לפי השיטה שבטלה בעלותם הכללית של בני ישראל על הארץ – כי הבעלות נעשתה על ידי כיבוש יהושע, ואתי כיבוש ומבטל כיבוש ("כיון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכיבוש" ועד ש"נפטרה מן התורה ממעשרות ומשביעית שהרי אינה מן ארץ ישראל" (רמב"ם ספ"ו מהל' ביהב"ח. וידועה השקו"ט בזה, ואכ"מ)), מכל מקום נשארה בעלות היחיד על קרקעו, ובלשון רבינו גרשום (ב"ב כח, ב) – בביאור הא דירמי' (לב, מד): "שדות בכסף יקנו וכתוב בספר וחתום": "מי שקנה עכשיו בתים או שדות במקום הזה, יכתוב בשטר ויחתום עדים כדי שתהא הקרקע ברשותכם, וכשתחזרו מן הגלות ויבואו המוכרים להוציא מידכם . . תראו להם שטריכם". היינו, שגם לאחר הגלות והפקעת הבעלות הכללית של ישראל בארצם, עדיין נשארה הבעלות הפרטית של יחיד על קרקעו.

ג. ומעתה יש לומר, שהם הם שני האופנים הנ"ל:

ההבטחות שנאמרו בקיצור, "לזרעך אתן (נתתי) את הארץ הזאת", מתייחסים הם להבעלות הכללית, זה שכל ארץ ישראל שייכת לכלל ישראל. ולכן כאן לא נזכר אברהם במפורש ובמיוחד, אלא רק "לזרעך" באופן כללי – שאברהם הוא ראש לאומה הישראלית, הכוללת

לקראת שבת

ז

את כל בני ישראל [וכפשוטו, שאז הי' אברהם כלל ישראל, להיותו היהודי היחידי], והקב"ה מבטיח לו את נתינת הארץ "לזרעך" – לכלל ישראל. [ולכן בהבטחות אלו לא מודגש שם אברהם במיוחד, כי אין אברהם בא כאן בתור אדם פרטי, אלא בתור 'בא כח' של כלל ישראל, וע"ד מלך].

אולם ההבטחה שבה מפורש אברהם במיוחד, "לך אתננה ולזרעך", היא מתייחסת להבעלות הפרטית שבארץ ישראל, שלכל אחד יש לו חלק פרטי בארץ ישראל, ובעלות פרטית זו מקבלים ישראל באופן דירושה מאברהם –

ולכן כאן נאמר "לך אתננה ולזרעך עד עולם", שאברהם מקבל את ארץ ישראל בתור אדם פרטי כביכול, והקב"ה נותן לו את הבעלות הפרטית על כל חלקי הארץ; וכיון שהוא ה"אב" של כל אחד ואחד מישראל, הרי בתור "אב" הוא מוריש לכל אחד ואחד מבניו חלק פרטי.

הוי אומר:

יש את הבעלות הכללית של כל עם ישראל על כל ארץ ישראל – וזה לא שייך לאברהם באופן פרטי, אלא לכללות עם ישראל. הקב"ה אמר זאת לאברהם בתור 'בא-כח' של עם ישראל כולו, ועל זה נאמר: "לזרעך – כלל ישראל – אתן את הארץ הזאת";

אולם יש את הבעלות הפרטית, של כל יהודי בפרט, על חלקו הפרטי בארץ ישראל. וגם בעלות זו קיבל כל יהודי מאברהם: כיון שאברהם הוא האב של כל עם ישראל, לכן כל יהודי בפרט ירש ממנו את חלקו הפרטי בארץ [ולהעיר מיחזקאל לג, כד: "אחד הי' אברהם וירש את הארץ, ואנחנו רבים לנו ניתנה הארץ למורשה"].

ד. ומעתה יובן היטב גם ההבדל בסגנון הלשון, שבשתי ההבטחות הרי הוא מקצר ואומר רק "לזרעך אתן (נתתי) את הארץ", ואילו בהבטחה השלישית הרי הוא מאריך ומפרט (כנ"ל):

ההבטחה "לזרעך אתן את הארץ הזאת", כוללת את כל הארץ בלשון כללי, "הארץ הזאת". והוא לפי שהנידון הוא "הארץ" – ארץ ישראל השייכת בכללותה לכללות עם ישראל;

אולם בהבטחה של "לך אתננה" הרי הכתוב מאריך בה ומפרט – הקב"ה אינו מסתפק בהבטחה כללית בדבר "הארץ הזאת", אלא נכנס לפרטים: "צפנה ונגבה וקדמה וימה", "כל הארץ אשר אתה רואה", "לארכה ולרחבה" –

וגם ביחס לבני ישראל יש הדגשה על התרבותם והתחלקותם לפרטים: "ושמתי את זרעך כעפר הארץ אשר אם יוכל איש למנות את עפר הארץ גם זרעך ימנה" – ולא כמו בפסוקים האחרים שמדובר בהם רק על "זרעך" באופן כללי, 'כלל ישראל' כגוף אחד;

כדי להדגיש שהמדובר כאן הוא אודות החלוקה הפרטית שבה מקבל כל יהודי חלק מסויים מארץ ישראל, שחלק זה הוא בירושה מאברהם, שקיבל באופן פרטי כל חלק וחלק בארץ והוא הורישו לבניו אחריו.

לקראת שבת

ה. ואולי י"ל, שהנפק"מ מענין זה השני – הירושה הפרטית מאברהם – תהי' לענין גר, שהרמב"ם פסק (הל' ביכורים פ"ד ה"ג) שגר מביא ביכורים וקורא: "הגר מביא וקורא, שנאמר לאברהם (פרשתנו יז, ה) 'אב המון גוים נתתיך', הרי הוא אב לכל העולם כולו שנכנסין תחת כנפי שכינה" [ולהעיר גם מפירוש המשניות בכורים פ"א מ"ד: "לפי שאברהם הי' אב לכל העולם, לפי שהוא לימדם אמונה"] – שאף שגר אינו חלק מכלל ישראל שלהם ניתנה הארץ, הרי כיון שאברהם קיבל את הארץ גם באופן פרטי, מכח זה מקבלים גם הגרים שאברהם נחשב ל'אב' שלהם.

וכן גם זה שלעתיד לבוא ינחלו הגרים חלק בארץ (יחזקאל מז, כא-כג), שזה בתור נחלה שיקבלו מירושתו הפרטית של אברהם. נראה גם רמב"ן בבא בתרא פא, א. אנצ"י תלמודית ערך גר. וש"נ. ואכמ"ל].

יינה של תורה

”מתנה” ו”ירושה” בכיבוש הארץ

ביאור חילוק הלשונות דמתנה וירושה בהבטחת הארץ, ושייכותם לכיבוש ראשון וכיבוש שני בארץ ישראל; כיבוש ראשון – עבודת הצדיקים, כיבוש שני – עבודת בעלי תשובה

א. בכמה מקומות בפרשתנו מצינו את הבטחת הקב”ה לאברהם בנוגע לארץ ישראל – שהקב”ה יתן את הארץ לאברהם אבינו ולזרעו. בתחילת הפרשה נאמר (יב, ז. וראה גם יג, טו ויז):
 ”וירא ה’ אל אברהם ויאמר לזרעך אתן את הארץ הזאת”. וכן בהמשך הפרשה מסופר בנוגע לברית בין הבתרים, שאברהם שאל ”במה אדע כי אירשנה”, ואמר לו הקב”ה: ”לתת לך את הארץ הזאת לרשתה”.

ומבאר הגאון הרגצו’בי, דהחילוק בין הלשונות הנ”ל – ”אתן את הארץ הזאת”, או ”את הארץ הזאת לרשתה” – הוא באופן ובגדר הנתינה: הפסוק: ”לזרעך אתן את הארץ הזאת” הוי ”בגדר מתנה”, ואילו הפסוק ”לתת לך הארץ הזאת לרשתה” הוי ”בגדר ירושה”.

ומבאר, דזהו החילוק בין הכיבוש הראשון של ארץ ישראל שהיה בימי יהושע בן נון – שהיה בתור מתנה. ואילו הכיבוש השני, כאשר חזרו מהגלות בימי עזרא – היה בגדר ירושה.

ודרוש ביאור, מהי שייכותם של כיבוש ראשון למתנה וכיבוש שני לירושה?

[הביאור דלהלן הוא ע”פ פנימיות הדברים ע”ד החסידות. הביאור ע”ד הנגלה והפשט ראה במקורי הדברים – לקו”ש חט”ו עמ’ 100 ואילך].

ב. ויש לבאר זה בהקדם הביאור הפנימי בהא דכיבוש ראשון היה ע"י "כיבוש" – באופן של של מלחמה ע"י יהושע, וכיבוש שני היה ע"י "חזקה שהחזיקו בה" (כדברי הרמב"ם בספ"ו מהל' ביהב"ח):

דהנה, ישנו חילוק עיקרי בין "כיבוש" ל"חזקה": ב"כיבוש" – סיבת הכיבוש היא מצד ההתגברות בחזקה על הצד שכנגד, וממילא אין זה נצחי, מאחר ויתכן שלאחר זמן יתגבר הצד שכנגד, והכיבוש יתבטל. משא"כ "חזקה" מורה שהדבר שייך להמוחזק בו בעצם (ואינו תלוי ב"כיבוש"), וממילא הווי זה ענין נצחי.

ועפ"ז יובן מאי טעמא ה' הכיבוש הראשון באופן של "כיבוש" והכיבוש השני באופן של "חזקה":

מבואר בספרים, אשר בכניסה הראשונה לארץ היו ישראל (באופן כללי) במצב של "צדיקים", משא"כ בכניסה שני, שהיתה לאחרי הגלות, ו"מפני חטאינו גלינו מארצנו", היו ישראל במצב ד"בעלי תשובה". והנה, החילוק בין עבודת הצדיקים לעבודת הבעלי תשובה הוא, דהבע"ת, מכיון שהוא ה' משוקע בעניני עוה"ז ונתלכלך בחטא, עבודתו היא "מלמטה למעלה" – הוא עמל לזכך את ה"מטה" בו הוא נמצא, ועי"ז פועל הוא בעצמו ובעולם שסוף סוף יבוא "למעלה" – שיאיר בו אור אלקותו ית'; משא"כ הצדיק, עבודתו היא "מלמעלה למטה" – מלכתחילה נמצא הוא במצב של "מעלה", וממילא, פעולתו בעולם היא באופן שממשיך גילוי אלקות בעולם, אבל בלא הקדמת זיכוך ה"מטה".

והנה, בעבודת הבע"ת, מכיון שלהמשכת האור האלקי בעולם קדמה עבודת זיכוך, הנה מצב העולם גופי' משתנה ומתעלה להיות באופן המתאים לגילוי האלקות. וממילא, נעשה גילוי האלקות חלק ממציאותו העצמית של העולם (דהרי העולם נעשה מזוכך – מוכן להגילוי); משא"כ בעבודת הצדיק, מכיון שאין קודמת לה עבודת הזיכוך, אין העולם עצמו משתנה להיות ראוי לגילוי האלקות, אלא בעולם כפי שהוא – ישנו גילוי אלקות, וממילא אין זה שייך כ"כ למציאות העולם מצ"ע.

וזהו החילוק בין "כיבוש" ל"חזקה": עבודת הבע"ת היא ע"ד הענין ד"חזקה", בו הדבר מוחזק לגמרי באופן ודאי אצל המחזיק בו, ואין שייך שתבטל בעלותו – מאחר וע"י עבודתו נעשה העולם מצ"ע מתאים וראוי לגילוי האלקות (כנ"ל); משא"כ עבודת הצדיקים היא ע"ד כיבוש, שישנה נתינת מקום שהאויב יתגבר ויתבטל הכיבוש – מאחר וגילוי האלקות שהם פועלים לא נעשה חלק ממציאות העולם.

[דוגמא לדבר בעבודת האדם: אדם אשר מתנתק מן ההתעסקות והעבודה עם העולם, ולא התנסה בניסיונות ובקשיי העולם – הנה בהגיעו לידי נסיון, אין כל ודאות שהוא אכן יעמוד בו (והיינו ע"ד צדיק). משא"כ אדם שנפל בחטא, ואעפ"כ שב לקב"ה ותורתו, אזי גם כאשר יבוא לאח"ז לידי נסיון, כבר מבורר הוא שיכול לעמוד בו].

לקראת שבת

יא

וזוהו מה שכניסה ראשונה (צדיקים) היתה באופן של כיבוש, וכניסה שניה (בעלי תשובה) היתה ע"י "חזקה".

ג. לפי זה יש לבאר מה דכיבוש ראשון היה "בגדר מתנה", וכיבוש שני "בגדר ירושה":

דהנה, ידוע אשר ירושה אין לה הפסק ומתנה יש לה הפסק (ראה ב"ב קכט, ב. קלג, א). וטעם הדבר: הגם ש"אי לאו דעביד ליה נייחא לנפשיה – לא יהיב ליה מתנתא" (עיי' מגילה כו, ב. גיטין נ, ב. ב"מ טז, א. ב"ב קנו, א), אין המתנה מגעת (כ"כ) מצד מעלותיו ופעולותיו של מקבל המתנה, אלא מצד נותן המתנה, דהרי המקבל אין לו כל (תביעה ו) שייכות למתנה. ולכן יש למתנה הפסק גם לאחר נתינתה.

וזוהו מה שכניסה ראשונה שייכת להבטחת הקב"ה "בגדר מתנה" – כי מכיון שמצב הכניסה היה אז באופן העבודה של "צדיקים" שהיא בדרך של "כיבוש" העולם "מלמעלה למטה" כנ"ל, לכן גם הבטחת הקב"ה היתה באופן של "מתנה" שמגעת רק מצד הנותן "מלמעלה", ואין לה שייכות למקבל.

משא"כ בדבר שעובר בירושה – הנה אדרבה, הא דהיורש יורש הוא רק מצד הקירבה שלו אל המוריש. והיינו, דבירושה יש למקבל הירושה שייכות אמיתית לדבר.

ולכן הבטחת הקב"ה בקשר לכניסה השניה היתה "בגדר ירושה" – משום שהכניסה השניה היתה באופן של "חזקה" שיש להם שייכות לארץ ישראל בעצם, והבעלות שלהם היא נצחית בזה.

חידושי סוגיות

ב' גדרים ב"תמימות" שע"י מילה

ידייק בחילוקי הלשונות מן המשנה לברייתא / יתלה בדברי האחרונים דאיכא ב' גדרים במילה – שלא יהי' ערל ושיהא מהול / יבאר דב"תמימות" לענין קרבן מצינו ב' דרגות, העדר המום ושלימות יתירה, וכ"ה לענין מילה / ידייק כן מן החילוק בין הברייתא למשנה גבי אברהם אי ע"י המילה לבדה באה התמימות או שהשלימה עם שאר מעשיו

"התהלך לפני והי' תמים"

(פרשתנו יז, א)

א.

ידייק בחילוקי הלשונות מן המשנה לברייתא

תנן במס' נדרים (לא, ב): גדולה מילה שכל המצות שעשה אברהם אבינו לא נקרא שלם עד שמל שנאמר (פרשתנו יז, א) התהלך לפני והי' תמים¹ (וכתיב בתרי' (יז, ב) ואתנה בריתי ביני ובינך. רש"י²). ובגמ' שם (לב, א): תניא רבי אומר גדולה מילה שאין לך מי שנתעסק במצות כאברהם אבינו ולא נקרא תמים אלא על שם מילה שנאמר התהלך לפני והי' תמים וכתוב ואתנה בריתי ביני ובינך.

וכ"ה ברמב"ם הל' מילה פ"ג ה"ח. סמ"ג עשין כח. וראה תויו"ט למשנה נדרים שם. ואכ"מ.

1) וכן הוא הלשון בתוספתא שם פ"ב, ו.
2) ובכ"י דהמשנה (ראה שינויי נוסחאות במשניות עה"ג ודק"ס השלם לנדרים שם) הובא זה בפירושו.

לקראת שבת

יג

והנה, לפום ריהטא שני המאמרים (במשנה ובברייתא) היינו הך³. אבל כד דייקת – כמה שינויי לשונות ביניהם:

חדא, דבמשנה הלשון "לא נקרא שלם עד שמל", ובברייתא "לא נקרא תמים אלא על שם מילה". ולכאורה היינו הך, דהיינו שלם היינו תמים. [דדוחק לומר שכוונת הברייתא היא לתקן לשון המשנה "שלא נקרא שלם", להתאימו ללשון המקרא "והי' תמים"⁴].

ותו, במשנה הלשון "לא נקרא שלם עד שמל", משא"כ בברייתא "לא נקרא תמים אלא על שם מילה" – שזהו שינוי עיקרי בתוכן: לפי סגנון המשנה "כל המצות שעשה אברהם אבינו" שייכות ל"שלימותו" של אברהם, אלא שאין ביכולתן לבדן לפעול בו שיהי' שלם, "עד שמל", ש(רק) בצירוף מצות מילה נעשה "שלם"; משא"כ בברייתא מפורש, "לא נקרא תמים אלא על שם מילה", שמצות מילה בלבד היא הפועלת שיהי' "נקרא תמים"⁵.

ב.

יתלה בדברי האחרונים דאיכא ב' גדרים במילה – שלא יהי' ערל ושיהא מהול

והנה בכלל יש לומר, שבמשנה ובברייתא מדובר אודות שני ענינים שונים שישנם במצות מילה.

דהנה מבואר בכ"מ שבמצות מילה יש ב' ענינים: (א) שלא יהי' ערל, (ב) שיהי' מהול⁶ (ויש ביניהם כמה נפק"מ לדינא גם למעשה, וכמבואר בארוכה בצפע"נ להרגצובי⁷).

ולפ"ז י"ל, שבמשנה מיירי בעיקר במעלת ענין הא' שבמצות מילה (שלא יהי' ערל), ובברייתא מוסיף ע"ד מעלת ענין הב' (שיהי' מהול):

במשנה מדייק ואומר "גדולה מילה שכל המצות שעשה אברהם אבינו לא נקרא שלם עד שמל" (ולא "על שם המילה") – כי הכוונה היא לענין הסרת הערלה שבמילה, ובא בהמשך לתחילת המשנה דמיירי בשלילת הערלה, "קונם שאני נהנה לערלים מותר בערלי ישראל ואסור במולי עכו"ם כו' שאין הערלה קרוי' אלא לשם עכו"ם כו' ר"א בן עזרי' אומר מאוסה היא הערלה כו'" [וכן משמע ברמב"ם, שבסוף הל' מילה (פ"ג ה"ח) כ' "מאוסה היא הערלה

(5) ראה מלאכת שלמה למשניות נדרים שם (בסוף הפרק) בשם ספר חן טוב (מהר" טובי' הלוי) פרשתנו, שמדייק כמה חילוקים בין לשון המשנה והברייתא.

(6) וראה בהמשך הענין במקור הדברים ס"ט בנוגע ענין הג' שבמילה – עצם פעולת המילה.

(7) ראה צפע"נ ריש הל' מילה (טז, א. שם, ב"ג). הל' ברכות (טו, ג). הל' כלאים (יב, ב). ועוד. וראה לקו"ש ח"ג (ע' 759 ואילך, 761 ואילך).

(3) לפנינו גם במשנה הוא מאמר רבי, כבברייתא שבגמ'. אבל להעיר, שלכמה גי' במשנה הוא מאמר ר' מאיר (כמצויין על גליון הש"ס שלפנינו נדרים שם. וראה שינויי נוסחאות למשניות ודק"ס השלם למס' נדרים). אבל לאידך, גם בברייתא יש כמה גי' שהוא מאמר ר' מאיר (ראה דק"ס השלם שם).

(4) ובפרט להגי' (ראה הערה הקודמת) שהוא אותו המ"ד.

לקראת שבת

שנתגנו בה הגוים . . וגדולה היא המילה שלא נקרא אברהם אבינו שלם עד שמל שנאמר כו"ו, הרי שכתב "גדולה היא המילה" דאברהם באותה ההלכה ובהמשך ל"מאוסה היא הערלה", ובווא"ו החיבור⁸; אבל כברייטא מבאר מעלת המילה עצמה (שיהי' מהול), ולכן מדייק "ולא נקרא תמים אלא על שם מילה" (ולא "עד שמל").

אבל עדיין צ"ב איך יתבארו בזה שאר השינויים בין המשנה והברייטא.

ג.

יבאר רב"ת תמימות" לענין קרבן מצינו ב' דרגות, העדר המום ושלימות יתירה, וכ"ה לענין מילה

ויש לומר בזה: בגדר "תמים" מצינו לכלול שני ענינים: (א) שלילת מום וחסרון, (ב) תמימות ושלימות נוספת, שלא רק שלא חסר בו שום דבר, אלא שהוא "תמים".

ע"ד דין "תמים" בקרבנות, שמצינו בו שני ענינים אלו: שלילת חסרון⁹ – שאין בו מום הפוסל¹⁰; אבל יש בכלל זה גם תמימות יתירה, כמ"ש הרמב"ם (ריש הל' איסורי מזבח) "מצות עשה להיות כל הקרבנות תמימין ומובחרין שנאמר (אמור כב, כא) תמים יהי' לרצון זו מצות עשה" [ועד"ז כ' (רפ"ו שם) לגבי נסכין ועצי המערכה "כשם שמצוה להיות כל קרבן תמים ונבחר כך הנסכין יהיו תמימים ונבחרין שנאמר (פינחס כח, לא) תמימים יהיו לכם ונסכיהם כו' וכן עצי המערכה לא יהיו אלא נבחרין ולא כו'"].

הרי דאף ש"מובחרין" הוא דין בפ"ע, כמו שהביא הרמב"ם (שם פ"ב ה"ח) שלמדין זה ממש"נ (פ' ראה יב, יא (כ"ה ברמב"ם "נדרין". ובכתוב "נדרים")) "מבחר נדרין", מ"מ נכלל גם הוא בלשונו "תמים יהי'", ובהביאו קרבן מן המובחר מקיים לא רק דין מובחר שבקרבנות, אלא גם הא דתמים יהי'¹¹, והוא – כי ב"תמים" יש שני פרטים, "תמים" בניגוד לבעל מום, והיינו שאין בו חסרון¹², ותמים שיש בו תוספת שלימות ותמימות, אף שגם בלא"ה הוא שלם¹³.

וי"ל, שזהו החילוק בין שתי הלשונות "תמים" ו"שלם", דאף שבכללות הם שמות נרדפים,

8 רחמנא תמים אין חסרון לא. ע"ש האיבעי בגמ'. וראה רמב"ם הל' איסורי מזבח פ"ב הי"א.

11 וראה לקו"ש ח"ב ע' 130 הערה 8. וש"נ.

12 וראה הנסמן לעיל הערה 10.

13 להעיר משני אופני עבודה (יומא כד, א. וראה זבחים קטו, ב): עבודה שאינה תמה שיש אחרי' עבודה ועבודה תמה "שהיא גומרת ומתממת את הדבר ולא שיש אחרי' עבודה כגון שחיטה וקבלה והולכה כו'" (פרש"י יומא שם ד"ה עבודה תמה). ולהעיר גם משני האופנים בצדקה (כתובות סז, ב): די מחסרו אשר יחסר לו (אפילו סוס לרכוב עליו ועבר לרוץ לפניו), ולעשרו (שאינו דבר החסר).

8) וממשיך באותה ההלכה במאמר ממקום אחר (אבות פ"ג מ"א) "וכל המפר בריתו של אברהם אבינו והניח ערלתו כו' אע"פ שיש בו תורה ומע"ט אין לו חלק לעוה"ב", וב' המאמרים האחרים שבמשנה נדרים שם (כמה חמורה מילה שלא נתלה למשה וכו', ועל המילה נכרתו י"ג בריתות כו' – ל' הרמב"ם) כתבם בהלכה בפ"ע (הלכה שלאח"ז). וראה לקו"ש ח"ה ע' 56 ואילך – בביאור דברי הרמב"ם בבי' הלכות אלו.

9) וכפשוטו הכתובים בפ' אמור כב, יט ואילך (וראה פרש"י שם, יט).

10) להעיר מבכורות לט, א: תמים יהי' לרצון אמר

לקראת שבת

טו

בפרטיות יש חילוק ביניהם, ד"שלים" פירושו העדר החסרון¹⁴, משא"כ "תמים" מורה על תמימות יתירה.

וי"ל שזהו ע"ד שמצינו בנוגע ל"שנה": שנה רגילה היא שנה של י"ב חודש, וכאשר חשון וכסלו מלאים קורין לה שנה "שלימה" (טור או"ח ר"ס תכה). אבל "שנה תמימה" (בהר כה, ל) פירושו רז"ל (ערכין לא, א במשנה) "להביא את חודש העיבור". ונמצא, שאף שגם בלי חודש העיבור נקראת שנה¹⁵ שלימה שלא חסר בה, מ"מ¹⁶, ע"י חודש העיבור נתוסף בה ענין התמימות¹⁷.

ד.

דייק כן מן החילוק בין הברייתא למשנה נבי אברהם אי ע"י המילה לברה
באה התמימות או שהשלימה עם שאר מעשיו

ובזה תבאר נקודת החילוק בין המשנה והברייתא במס' נדרים שם:

במשנה מדובר בגדר הא' שב"תמים" הנפעל על ידי המילה, ולכן מדייקת המשנה (ומשנה מלישנא דקרא) "גדולה מילה כו' לא נקרא שלם עד שמל", דהיינו שלם בלי מום וחסרון; ובברייתא מוסיף על המשנה – "גדולה מילה כו' ולא נקרא תמים אלא על שם מילה", שמלבד זאת שמצות מילה פעלה שאברהם אבינו יהי' "שלם" (בלי מום), הנה עוד זאת, שפעלה בו שיהי' "תמים", שלימות נוספת (ע"ד חודש העיבור).

ומדויק השינוי בלשון המשנה והברייתא – במשנה "לא נקרא שלם עד שמל", ואילו בברייתא "לא נקרא תמים אלא על שם מילה" – כי גדר "שלם" (בלי חסרון) לא נפעל על ידי מצות מילה לחוד, אלא בצירוף "כל המצות שעשה אברהם אבינו", שעל ידי כולם יחד נעשה שלם, וזהו מ"ש במשנה ש"עד שמל" עדיין לא נקרא שלם נכי מלבד זאת שהי' חסר אצלו קיום מצוה אחת – מצות מילה¹⁸, הרי כל זמן שהאדם ערל, ה"ה חסר (ובעל מום) בעצם]; משא"כ בברייתא שמדובר בגדר "תמים", שהוא תמימות ושלימות נוספת – ומעלה זו לא באה לו "אלא על שם מילה", שמצוה זו לבדה היא שהביאתו לידי תמימות ושלימות חדשה בכל עניניו.

ובזה מובן אף השינוי שבתחילת לשון המאמר – במשנה "שכל המצות שעשה אברהם אבינו", ובברייתא "אין לך מי שנתעסק במצות כאברהם אבינו":

17) וראה אוה"ת לתהלים (יהל אור) יט, ח ס"ד.
ס"ז) – ב' ענינים אלו בספירת העומר (שנאמר בה
(אמור כג, טו) "שבע שבתות תמימות תהינה")
ובכמה ענינים. וראה לקו"ש חי"ב ע' 97 ובהערה 12
שם.

18) שזה לחוד אינו מספיק, ד"דלמא אילו הי'
חסר מצוה אחרת לא הי' ג"כ תמים אלא ע"י אותה
המצוה – תויו"ט נדרים שם. וראה הרי"ף לע"י שם.
שו"ת כתב סופר יו"ד סק"ט. ועוד.

14) להעיר מפרש"י וישלח (לג, יח): "שלם, שלם
בגופו שנתרפא מצלעתו שלם בממונו שלא חסר
כלום. . . שלם בתורתו שלא שכח תלמודו".
15) ראה ר"ן נדרים סג, א (בשם הרשב"א). שו"ת
גוב"י מהד"ק אה"ע ס"כ.

16) ולהעיר מפרש"י נח ח, יד: אלו יא ימים
שהחמה יתירה על הלבנה שמשפט דור המבול
שנה תמימה הי'. וראה דעת רבי במשנה ערכין שם
ובפרש"י.

לקראת שבת

במשנה שמדובר בגדר ד"שלים" (לא בעל מום) הנפעל על ידי מצות מילה, מודגש ענין השלימות שהיתה אצל אברהם אבינו גם לפני קיום מצות מילה, ש"כל המצות שעשה אברהם אבינו" (דהיינו כל התורה כולה, שקיים אברהם אבינו עד שלא ניתנה (יומא כח, ב. יקדושין בסופה)) לא הי' בכחם לפעול אצל אברהם שהי' "שלם", "עד שמל";

משא"כ בכרייתא, שהכוונה להגדר ד"תמים", שהיא שלימות ותמימות נוספת (יותר משלימות במובן דהעדר החסרון) – הוזקק להדגיש, שאף שגם לפני קיום מצות מילה הי' אצל אברהם (לא רק קיום כל המצות, אלא גם) קיום מצות באופן של הידור (תמימות ושלימות נוספת)¹⁹ – "אין לך מי שנתעסק במצות כאברהם אבינו", באופן של עסק וטירחא יתירה, עד למסירת נפש – מ"מ, "לא נקרא תמים אלא על שם מילה", כי א"א להגיע למעלה ד"תמים" אלא על ידי ה"מילה", כשהאדם הוא "מהול".

ועפ"ז יש לבאר גם הקשר לשני הענינים שבמילה – שלא יהי' ערל, ושיהי' מהול – כמודגש בשינוי ל' המשנה והברייתא, "עד שמל" או "על שם מילה":

הענין ד"לא יהי' ערל" שבמצות מילה, פועל שהאדם יהי' שלם בלי מום, כי הערלה ה"ה מום²⁰, והסרת הערלה מבטלת חסרון זה ונעשה "שלם"²¹ (ודבר זה גופא מתירו לאכול בתרומה כמבואר ברמב"ם (הל' תרומות פ"ז ה"י (מיבמות עב, א)); וזהו מ"ש במשנה "לא נקרא שלם עד שמל", שהכוונה להסרת הערלה, שע"ז "נקרא שלם";

משא"כ הא דהאדם נעשה בגדר "מהול", אין זה רק ענין שלילי, שאין לו ערלה, אלא הוי שלימות ומעלה נוספת, שמלבד זאת שאין לו ערלה (מום) – יש ענין חיובי שהוא מהול. וזהו מה שמוסיף בכרייתא, שענינה ופעולתה של מילה הוא לא רק שפועלת שלימות אצל אדם החסר – אלא שמוסיפה תמימות גם באדם השלם, "לא נקרא תמים אלא על שם מילה", כי

שיעברנה כו'. וראה תוי"ט נדרים שם. ועוד.
 21) ראה במדב"ר (פי"ב, ח) בפ"י "צאינה וראינה גו' במלך שלמה, במלך שהוא חפץ בשלמים כמה דתימא התהלך לפני והי' תמים שהערלה מום הוא בגוף".
 22) ואולי י"ל שזהו גם הפירוש במאמר ר"י אמר רב בהמשך הגמ' שם "בשעה שאמר לו הקב"ה לאברהם אבינו התהלך לפני והי' תמים אחזתו רעה, אמר שמא יש בי דבר מגונה כיון שאמר לו ואתנה בריתי ביני ובינך נתקרה דעתו" – שהקב"ה אמר לו שעיקר ענין המילה אצלו הוא (לא בשביל הסרת הערלה, "דבר מגונה", אלא) ענין השלימות והתמימות, שיתוסף בו

19) עפ"ז יומתק הלשון "אין לך מי שנתעסק", היינו שלא מציינו זה אצל שאר בנ"א השלימים בעבודתם [משא"כ במשנה ההשוואה היא לגבי שאר המצות שלו, "כל המצות שעשה"]. ולהעיר מהגי' בע"י שם, כללי המילה לר"י הגוזר (ע' 7) ועוד (ראה דק"ס שם): שאין לך צדיק גמור בעולם כאברהם כו'.
 20) כלשון רש"י פרשתנו עה"פ "אתה בעל מום". וראה ב"ר פמ"ו, א (בסופו) ושם, ד (לגבי "התהלך לפני והי' תמים" דאברהם) ". . הערלה (הזאת) העבר אותה ובטל המום". ובכללי המילה שם (ע' 8): מלמד שהערלה מום לו לאדם יותר מכל המומין עד

לקראת שבת

יז

הענין ד"תמים" (לא רק "שלם") נפעל על ידי הענין החיובי שבחפצא דמילה²², זה שהאדם "מהול"²³.

– שלא יהי' ערל; ב) למאמיני יחוד השם אות אחת כו' (מו"נ שם), שנעשה אות קבוע בבשר על אמונת היחוד לא ישונה ולא יסור לעולם כו' (רבינו בחיי בכד הקמח), ועוד – מתאים לענין הב', תמימות ושלימות יתירה – שיהי' מהול.

"שיהי' מהול". וראה עיין יעקב לע"י שם. ועוד.
23 וי"ל שזהו בהתאם להטעמים השונים שבמילה (ראה בארוכה מטה משה חלק שביעי עניני מילה):
א) למעט תאות כו' ולהחליש זה האבר כו' (מו"נ ח"ג פמ"ט), והיינו הסרת כל המדות הפחותות אשר בכל הגוף כו' – מתאים לענין הא', שלם מבלי חסרון

דרכי החסידות

אגרות קודש מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ
מליובאוויטש נ"ע בענייני עבודת השי"ת

חובת האמונה והתקווה

"האמונה, התקווה והבטחון במי שאמר והי' העולם, הן המה סמי המרפא הממתיקים את רעל ארס היאוש, ומעמידים את האדם הדתי על הגובה הראוי' לו ונותנים לו הכח והעוז למלאות תעודתו"

ב"ה ה' מנ"א ת"ש

נויארק

אל הנכבד מר א. שי' לעוויט

שלום וברכה!

במענה על מכתבו; אוהב אני שפּה חי' – בלא מליצות צבורות ולשון נופל על לשון –
ואוהב אני ענין תוכני, וכששניהם – שפה חי' וענין תוכני – באו כאחד במכתבו זה, עשה עלי
מכתבו רושם טוב, אבל יחד עם זה הנה גם הדאיב את לבבי.

היאוש הוא הטיפה המרה התלוי' בחרבו של המחריב עולמו של הקב"ה, והמדיח את
האנשים מדרכי החיים מלמלאות תעודת מלאכותם בשליחות אדון עולמים, להאיר את העולם
באור תורה ונועם המצות ומדות טובות.

ואין לך גבור יותר גדול ממי שמנצח את תולעת היאוש המכלה את הנפש ומאבד את
הדעת.

לקראת שבת

יט

האמונה, התקווה והבטחון במי שאמר והי' העולם, הן המה סמי המרפא הממתיקים את רעל ארס היאוש, ומעמידים את האדם הדתי על הגובה הראוי' לו ונותנים לו הכח והעוז למלאות תעודתו.

הצלחת הגביר החסידי

עובדא.

בעיר פאטשעפ – פלך טשרניגוב – גר איש אחד, חאזאנאוו שמו, בעל בעמיו, ולו עסקים גדולים בקבלנות – פאדריאדן – במסלות ברזל, ויקנה גם אחוזות ויערות, ויפרוץ האיש ויגדל במאד ויפתח סניפים מבית מסחרו בערים קיוב חרקוב ופטרבורג.

חסיד הי' הגביר, ובכל שנה ושנה הי' בא עם בנו ושני חתניו לליובאוויטש ושוהה שם איזה ימים, שומע דברי תורה, סופג ריח דרכי החסידות, מבקר את כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"ם זי"ע ושואל עצתו בעסקיו, מבקר את היכלי ציוני קברות הוד כ"ק אבותינו החסידים הזקנים והאברכים שישבו – לשם חסידות – בליובאוויטש ונוסע לו.

כה נמשכו שנים רבות, מר חאזאנאוו כבר הזקין ובנו וחתנו מר קיסין התחילו מנהלים את העסקים והכל עלה יפה, עד שהגיע שנת תרס"ד – שנת משבר כללי במסחר הקבלנות.

כשנה התאבק בית מסחר חאזאנאוו עם המצב, ומבלי הבט על הפסדים גדולים מילא בית המסחר את כתבי החוזה שלו עם הנהלות מסלות הברזל עד אשר אפס כחו.

גלגל החוזר בעולם

ויבא מר חאזאנאוו הזקן עם חתנו מר קיסין ומנהל בית מסחרם הראשי לליובאוויטש להוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק נבג"ם להתייעץ איך להחליץ מן המיצר.

אחרי החשבון המדויק יצא אשר אם ימכור מר חאזאנאוו את יערותיו אחוזותיו ובתיו אשר בקיוב ובחרקוב יוכל לשלם רק ארבעים אחוזים מחובותיו, ויתפלגו בדעותיהם, מר חאזאנאוו אמר שצריכים למכור הכל ולשלם לבע"ח כל מה שאפשר, ומר קיסין ומנהל הראשי אמרו שצריכים לשלם רק ט"ו אחוזים וביתר הסכום לעשות מסחר וקנין.

כשהציעו דבריהם לפני הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק בכה מר חאזאנאוו ואמר עשרים שנה הי' קבלן מצליח והרבה עשרות משפחות יהודים מצאו מחייתם בעסקיו, ולבסוף עליו לקרוא שמיטה, וטוב מותו מחייו, כי מתייאש הוא מלראות עוד טוב בחייו.

הוד כ"ר אאמו"ר הרה"ק ענה ואמר:

בגן העיר בוויען ישנם כמה דברים מפליאים וביניהם יש אופן גדול גבוה מן הארץ ועל צדדיו תלויות מרכבות – וואגאנען – המרכבות הן מזכוכית משובצות בפסי ברזל, למען אשר

לקראת שבת

היושב בהן יוכל לראות לכל רוח שירצה, ובהנשא האופן מן הארץ תנשא גם המרכבה התלוי בצדו, ובהגיעו לגובה ידועה יכולים לראות מרחק רב, והאופן מתגלגל והמרכבה יורדת מטה, וכה מתגלגל האופן ולעומתו המרכבות עולות ויורדות.

חז"ל אמרו גלגל החוזר הוא בעולם, הגלגל מתגלגל ומרכבותיו עם רוכביהן עולות ויורדות. מטבע האדם הוא אשר כשהוא במרום מרכבת גלגולו רוחו טובה עליו, והכל כקליפת השום נגדו, שוחק ומטיב לבו, ובאמת אינו אלא שוטה כי מרכבתו תלוי באופן המתגלגל, ומי שמרכבתו יורדת מטה בוכה ובאמת אינו אלא שוטה כי מרכבתו קבועה באופן המתגלגל. יעזור השי"ת ויבא אותו היום הטוב אשר מרכבתו תרום.

ר' אהרן – אמר הוד כ"ר אאמו"ר הרה"ק למר חאזאנאו, הסירו כל עוצב מלבכם, התחזקו באמונתכם ואמצו בטחונכם בהשי"ת, ואתם – אמר למר קיסין ומר באסס – גרשו את היאוש, ושימו לבבכם בחשבון מסחרי באיזה אופן אפשר לקחת עוד עסקי קבלנות והשי"ת יהי בעזרם ויזמין לכם עסקים טובים.

מר קיסין ומר באסס עשו כדברי הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק, ולא עברה שנה ובית מסחרו של מר חאזאנאו עמד על גובה מסחרי איתן.

אמנם כן, העיקר הוא הגברת האמונה וחיזוק התקוה והבטחון, ועם זה לעשות בפועל כל מה שאפשר לעשות ולא לשבת בחיבוק ידיים ולבכות את העבר המזהיר ולהזהר באלפי סייגים מלצייר לעצמו עתיד שחור.

כאמור, הנה מכתבו הסב לי צער, אמנם התוספות המתיקו את העיקר. ותקוה טובה נשקפת לי בעזה"י בעבודה פורי' לטובת הכלל בחיזוק היהדות והרבצת התורה ביראת שמים אשר לזה הנני נושא את נפשי.

